

החטיבה
לתכנון מדיני

סודי

כ"ד בטבת תשנ"ה
27 בדצמבר 1994
101.02

1300783

יחסי ישראל - ירדן לקראת יתר ריאליזם

1. יחסי ישראל - ירדן נכנסים לתקופה חדשה, המאופיינת ע"י התפכחות מציפיות מוגזמות והתחושה האופורית שהוקרנה כלפי חוץ. נראה, כי הולך ונמוג הסיכוי שיחסים אלה יהפכו מודל של יחסים חמים, מין חלופה לשלום הפורמלי הקר עם מצרים. אין בכך כדי לגרוע מחשיבות ההישג ההיסטורי של פריצת חומת הנידוי ע"י כינון שלום חוזי עם מדינה ערבית שניה.

2. עלינו להבחין בין שתי מערכות של יחסים:

א. יחסים בין העלית השלטת בירדן לבין גורמים ממשליים ישראליים. מטבע הדברים מדובר בקבוצה ירדנית קטנה יחסית, המעוניינת לקיים יחסים הדוקים, ואף חמים, במישור האישי והרחק מזרקורי ההתעניינות הציבורית. בהקשר זה, השלום החוזי מהווה עלית מדרגה מסויימת, עם כי כמהותו הדבר הינו המשך הדפוסים שנתגבשו במגעים החשאיים בין הצדדים במרוצת השנים האחרונות.

החטיבה
לתכנון מדיני

- 2 -

סודי

ב. יחסים בין שני העמים. אלה יושפעו במידה רבה מהלכי הרוח השליליים של העלית האינטלקטואלית ובעלי המקצועות החופשיים בירדן, המסתייגים ואף מתנגדים לכינון "שלום חם" ונורמליזציה מלאה עם ישראל.

3. לשון אחר, לפנינו דגם שלום שאין לכנותו שלום חם אלא דפוס מעורב, בו משמשים בערבוביה אלמנטים של שלום חם לצד ביטויי דחיה, יחס חשדני ואף עוין כלפי ישראל. להערכתנו, התחממות השלום, שתחלחל אל כל רבדי החברה הירדני, תתאפשר רק אם תחול התקדמות משמעותית נוספת בערוצים אחרים של תהליך השלום ותיווצר מאסה קריטית של מדינות ערב שהחליטו להגיע לשלום חוזי עם ישראל.

החטיבה
לתכנון מדיני

סודי

- 3 -

4. ניכרת אכזבה ירדנית מכך ש"פירות השלום" טרם מורגשים בשטח. רמ"מ ירדן ד"ר עבד אלסלאם אלמג'אלי נתן ביטוי מובהק לתפישה זו בשיחה שקיים ב-25.12.94 עם הממנכ"ל של משה"ח. רמ"מ ירדן הודה בכך שהעלית השלטת בירדן אינה חופשית להתעלם לא מהאופוזיציה הפנימית ולא מהלכי הרוח בעולם הערבי. היות ונוצר פער משמעותי בין הציפיות הראשונות, שנתלו במערב עקב חתימת חוזה השלום עם ישראל, לבין המציאות של העדר סיוע מאסיבי או הזרמת השקעות באורח מידי, מעדיפה ירדן להאט את הקצב של הנורמליזציה ולהתקדם באורח הדרגתי. בהקשר זה העיכוב במינוי שגריר ישראל בעמאן משחק לידי אלה בירדן המצדדים בהאטת קצב הנורמליזציה, בכך שיוצר סיבה טכנית לאי מימוש אחד הסממנים החיצוניים החשובים של המצב המדיני החדש בין שתי המדינות.

5. זאת ועוד, המהפך הפוליטי בקונגרס האמריקאי מצמצם את יכולת התמרון של ממשל קלינטון בתחום הסיוע לירדן. סביר להניח עתה, כי ציפיותיה של ירדן לקבל חבילת סיוע גדולה לא יבואו על סיפוקן המלא. במקרה הטוב תקבל ירדן סיוע צנוע יותר מכפי שקיוותה, דבר העלול לספק תחמושת נוספת לאלה ששללו הנורמליזציה עם ישראל, ולאותם גורמים שסברו מלכתחילה כי "פירות השלום הצנועים" אינם מצדיקים הליכה לשלום נפרד עם ישראל בטרם מסתמנת תנועה גדולה של ארצות ערב לעבר שלום חוזי עם ישראל.

החטיבה
לתכנון מדיני

סודי

- 4 -

סיכום והמלצות

6. מתמונת המצב המתוארת לעיל אין בשום פנים ואופן להסיק כי יחסי ירדן - ישראל נקלעו למבוי סתום, זמן קצר אחרי כינונם הפורמלי. נהפוך הוא, ההתפכחות מהציפיות הבלתי-מציאותיות לשינוי דראסטי ומיידי יכולה, בטווח רחוק, להיות תשתית מוצקה יותר לבניה הדרגתית של יחסים איתנים, המושתתים על אנטרסים הדדיים. המלך חוסיין נתן ביטוי מובהק לכך ב-26.12 שעה שהזהיר מפני תקוות מוגזמות לשיפור מהיר במצבה הכלכלי של ירדן, עקב חתימת הסכם השלום עם ישראל. בהקשר זה, מומלץ לחדול מלהציג את דגם היחסים עם ירדן כדוגמא לשלום חם, או כאלטרנטיבה למודל המצרי, המתאפייין ביחסים צוננים יותר. מלבד העובדה שהצגה כזו תכין את ירדן, היא גם תגביר את תחושת הבידוד שלה בסביבתה הטבעית הבין-ערבית. יש להדגיש, כי בידוד כזה של המשטר הירדני ישרת את מתנגדי השלום עם ישראל, שהם, בסופו של דבר, גם מתנגדי המשטר.

החטיבה
לתכנון מדיני

סודי

- 5 -

7. על ישראל לגייס את ידידיה בארה"ב ולהפעיל השפעתה כדי ש"פירות השלום" יורגשו בשטח בירדן, בהקדם האפשרי. הדבר לא רק יחזק את העלית השלטת, אלא גם יחלחל לעבר המעגל הרחב יותר של ציבור המתלבטים ואף השוללים התקדמות מהירה לעבר ישראל. בהקשר זה מומלץ לראות בחיזוקה הכלכלי של ירדן מרכיב חשוב בכטחון הלאומי של ישראל. אין להסתפק רק במתן עצות וגיבוש פרויקטים, אלא יש לשקול גם סיוע כלכלי ישראלי ישיר על מנת לחזק יסודות הקשר הפורמלי עם ירדן. בנסיבות החדשות שנוצרו באזור, מתן סיוע ישיר למדינות, או לגורמים המוכנים להעלות על דרך היחסים הפורמליים עם ישראל, הינו השקעה ישירה בכטחון ישראל.

8. כתרגום האופרטיבי של השלום המפוכח עם ירדן יש לגלות עירנות לרגישויות ולהלכי הרוח בירדן. יתכן, שנצטרך להוריד פרופיל לגבי תחומי שיתוף הפעולה עד אשר הפרטנרים שלנו יחוו נוחות רבה יותר במגעיהם עמנו ועד אשר הפירות המצטברים של הפרויקטים השונים יחלו להראות בשטח. זאת ועוד, מומלץ כי ישראל תימנע באופן פומבי מיוזמות חד-צדדיות ותחת זאת תחתור לכונן שותפות אמיתית בפרויקטים, או ביוזמות בעלות השלכות אזוריות. יודגש, כי פרויקט עמק השלום מהווה דוגמא טובה לכך והמבחן האמיתי נעוץ ביכולת להגשימו הלכה למעשה.

החטיבה
לתכנון מדיני

סודי

- 6 -

9. מומלץ, כי במשה"ח ירוכז מאמץ בין - משרדי לגבש תפישה אופרטיבית של השלום עם ירדן. הלקח המצרי צריך להנחותנו שלא לחתור להסכמים פורמליים רבים בהם אין תוכן מעשי, אלא ליצירת דפוסי שיתוף פעולה מעשיים, בתחומים סלקטיביים וריאליים, המושתתים על אנטרסים הדדיים ואשר ייבנו בהדרגה. מלאכה אפורה זו חשובה לא פחות, ואולי אף יותר, מאשר פריצת הדרך של יולי-אוק' 94.

הרי קני-טל